

Trtková, Michaela

Norská státní církev v historii i současnosti

Sacra. 2024, vol. 22, iss. 1, pp. 18-35

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80246>

Access Date: 02. 08. 2024

Version: 20240801

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Norská státní církev v historii i současnosti

Norwegian State Church in History and Present

Michaela Trtková, FF MU, Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky;
PrF MU, Katedra trestního práva
e-mail: trtkova.michaela@seznam.cz

Abstract

The essay focuses on the Church of Norway, the Evangelical Lutheran Church, which is the most important religious society in the Kingdom of Norway. The essay analyses both a historical development beginning with the initial consolidation of its power in the 16th century and the church's current position in interaction with other religious societies and especially with the state. The essay in particular focuses on the period of the last fifteen years, when the Church of Norway changed its status from the official church of the state to an established church on a par with other religious communities.

Keywords

The Church of Norway, women's priests, Christianity, Protestantism, reformation

Klíčová slova

Norská státní církev, ženy jako kněží, křesťanství, protestantismus, reformace

Úvod¹

Tento příspěvek se věnuje problematice vývoje Norské církve (*Den norske kirke*, DNK), oblasti bádání, která si doposud jak v Norsku, tak v České republice vysloužila pouze malou pozornost.² Značný nedostatek průzkumných sond do v našem kontextu těžko představitelného modelu státních církví a jejich vztahu se sekulárním administrativním aparátem či politickými institucemi však ochuzuje současnou debatu o proměnách religiozity a působení náboženských organizací v demokratických společnostech o zásadní dílek, který svými specifiky problematizuje samozřejmě přijímanou znalost.

Do hledáčku badatelů, zabývajících se zejména institucionálními strukturami náboženských tradic, se skandinávská země v současnosti dostala v souvislosti se změnami, které pro Norskou církev přineslo posledních patnáct let a na které se příspěvek zejména zaměřuje. Z Norské státní církve, oficiálního náboženství

¹ Příspěvek je autorčinou přepracovanou verzí bakalářské práce obhájené v roce 2023 na Masarykově univerzitě. Editorские úpravy textu podnikl Mgr. Aleš Hodes.

² V Norsku byly v posledních dvaceti letech vydány zejména tři publikace: Oftestad, Rasmussen, & Schumacher, (2005), Sodal (2021) a Elstad & Halse (2021).

Norského království, se totiž stala „pouhá“ církev lidová skrze obměnu norské ústavy v roce 2012. Důležitost posunu, který církev v poslední době prodělala ve sféře ústavního práva, lze představit na pouhém faktu, že bylo narušeno její výsadní postavení, jež v zemi trvalo více než půl tisíciletí. Právě tyto monumentální transformace odkrývající nový vývoj pnutí mezi náboženskou a sekulární sférou představují první z důvodů, proč se tématem vůbec zabývat.

Kromě významu založeném na aktuálnosti konsekvencí zkoumané dynamiky článek zahrnuje také signifikantní edukační rozměr. Absence zpracování tématu v České republice činí z následujícího ponoru do historie vztahu státních struktur a dominantní náboženské tradice užitečný příspěvek pro vyplnění slepých skvrn, které se výrazně objevují v tuzemských debatách, mnohdy fascinovaných společenskými institucemi a jejich na první pohled hladkou souhrou s dominantní náboženskou tradicí. Tento prvek veřejného diskurzu, jenž nabývá podoby kontextu zbavených analogií, je hnán, ať už mezi studenty nordistiky a religionistiky, nebo i v širším společenském okruhu, idealizovanou představou Norska jako vzoru především v oblasti sociální politiky sekulárního státu a jeho řešení konfliktu se sociálními funkcemi orgánů církví, které jsou při takových transformacích obvyklým úkazem (Wohrab-Sahr & Burchardt, 2012: 902–904). Nadcházející stránky tedy překonávají rovinu nekriticky přijímaných syžetů a poskytují vhled do historického vývoje těchto institucionálních vztahů skrze proměny právních ustanovení, jež vyplývají ze specifických kontextuálních okolností a odhalují přetrvávající pnutí či kontradikce ústící do subtilních politických nedostatků země. Překonávání povrchních popisů a analytických interpretací však nespočívá pouze v hustém historickém převyprávění působení institucí a sociálních aktérů z politické či náboženské sféry, případně ve vyjasnění jejich měnící se vzájemnosti v listinách Norské ústavy, komplexita je zpřístupněna vsazením těchto milníků do širší teoretické konstrukce sekularizační teze.

Teoretické podloží, které bylo ve studii využito, se však nenechává svést k pouhému rýsování linie proměn institucí Norského státu ve smyslu jednoduchého teleologického vývoje racionality a kognitivních posunů až k triumfu praktického, sekulárního vědění (Gifford, 2019), nýbrž pracuje s dvojím chápáním transformací náboženství ve veřejné sféře, jež dávají těmto procesům vícerozměrnou povahu a zároveň odbourávají akontextuální, nezvratný pochod směrem k sekulárnímu institucionálním formám. První z těchto dimenzí opouští zjednodušenou intelektualistickou ontologii a přenáší svoji pozornost do sféry pocitů korespondujících s vnějšími materiálními zkušenostmi. Sekularizace podle varianty teze představené autory Pipou Norris a Ronaldem Inglehartem (2011), která je často přímo spojována s regionem Skandinávie, se projevuje silněji v zemích s vyšší mírou sociálního zabezpečení, a tedy s propracovanějšími strukturami sociálního státu, jenž odbourává v dobách minulých téměř výsostný význam náboženských organizací jako odrazových můstků sociální mobility anebo středisek bazální materiální pomoci. Přestože je možné na interpretativní úrovni polemizovat s některými poznatky autorů o sociálním zabezpečení a jeho současném výrazném posílení v mnohých od organizované religiozity odchýlených zemí, nebo lze vytknout zjednodušené uchopení úzkosti jako strachu z materiálního nedostatku, v případě kontextuálních specifik Norska a problematiky studia transformací modelu státní církve se jedná

o výrazný opěrný bod pro rozluštění na první pohled těžce čitelných sekularizačních dynamik.

Druhým doplňujícím uchopením je perspektiva vykreslená Monikou Wohlrab-Sahr a Marianem Burchardtem, kteří představují komplexnější porozumění problematice, když v kontrastu jak ke zkoumání procesu sekularizace, tak k mapování uspořádání vztahu separace státu a církve, tedy řádů a ideologií sekularismu, předkládají koncept mnohočetných sekularit. Tento teoretický přídavek se vyhýbá univerzalistickým, a tudíž přílišně redukcionistickým teoriím sekularizace, navíc prosazuje fenomén odvíjející se jak od institucionálních a strukturálních realit, tak také od významových výrazů sekularity, přičemž dotváří ucelený obraz „diferenciace mezi náboženstvím a ostatními sociálními oblastmi“ (Wohlrab-Sahr & Burchardt, 2012: 881). Právni vztah státu a církve svázaný s historickými proměnami v norské společnosti tedy nelze podle této definice chápat pouze jako normy upravující funkcionální přeměnu institucí, ale také jako výrazy specifické norské sekularity, jež vždy musí být analyzovány v souvislosti s bezprostředními referenčními problémy, které identifikují a pokouší se adresovat (Wohlrab-Sahr & Burchardt, 2012: 880).

Zkráceně je tedy hlavním cílem příspěvku analyzovat vývoj vztahu Norské státní církve a Norského království v novodobé historii. Jeho dílčím záměrem je představit nejdůležitější momenty v historickém vývoji DNK, které ovlivnily její postavení v současnosti a lze na nich prezentovat kontrast ve výrazech norské sekularity dříve a teď. Právě takovým způsobem lze podrobit zkoumání statusů státních legislativních struktur a institucí jako plně sekularizovaných. Se stanovenými cíli se pojí otázky, na které se příspěvkem snažím odpovědět. Hlavní otázkou je: Lze pokládat Norsko za sekulární stát? Dále, jakou roli má Norská církev v současné společnosti ve srovnání s dalšími náboženskými společenstvími v Norsku? A konečně, jsou v Norsku splněny veškeré předpoklady pro náboženskou svobodu?

Pro naplnění cílů příspěvku a zodpovězení otázek jsem zvolila strukturu sestávající se ze dvou hlavních kapitol. Část první je zaměřena na období od ustavení Norské státní církve během vlny reformačních hnutí, která zasáhla Evropu v 16. století, až do konce druhé světové války. Tato kapitola je zpracována zejména pomocí deskripce základních historických milníků a jejich spojení s legislativními proměnami v oblasti ošetřující vztah náboženství a státu, náboženství v širší společnosti nebo státní moci a věřících. Kapitola druhá tvoří jádro příspěvku a pokrývá období posledních osmdesáti let – od konce druhé světové války do současnosti. V rámci druhé kapitoly je aplikována zejména metoda kvalitativní analýzy ústavního a legislativního rámce a jeho historických proměn v souvislosti s širšími sociopolitickými faktory. Zároveň nabízí vhled i do diskurzu kolem těchto institucionálních proměn.

Příspěvek ale zmiňuje pouze vybrané zákony, které dodávají hlavní rámec společenským otázkám, jež jsou s vývojem poslední doby spojeny. Je nutné si uvědomit, že se v případě církve dlouhodobě jednalo o jakousi hybridní organizaci na pomezí veřejnoprávní organizace a soukromé právnické osoby, k jejímuž přetvoření na od státu oddělenou právnickou osobu došlo až v roce 2017. Její činnost jako taková tedy musela být a stále je regulována zákony a dalšími předpisy. Prameny literární, které příspěvek využívá, jsou z převážné části publikovány norsky.

Mnohé z pramenů jsou datovány do první poloviny 20. století či ještě dříve, citace z norské ústavy pochází z její původní verze z roku 1814.

Hledání místa Norské státní církve ve společnosti

Jak bylo avizováno v úvodu, první část práce stručně uvádí historické období v Norsku od reformace v 16. století až do konce druhé světové války. Během téměř tisíciletí prošlo křesťanství v Norském království poměrně výraznou proměnou. Nicméně jeho počáteční prosazení ve společnosti nebylo jednoduché, jelikož původní polyteistické náboženství mělo velmi hluboké kořeny ve společenských a kulturních strukturách. Nakonec se ale původní náboženství postupně přetvořilo přes katolickou církev až k evangelicko-luteránské církvi existující dodnes, které byl dán oficiální název Norská církev (*Den norske kirke*, DNK) odkazující na její svázanost s politickým teritoriem. V této kapitole nicméně zmiňuji pouze vybrané, nejvýznamnější momenty ve vývoji církve, které ovlivnily její další směřování.

Průběh reformace a vznik Norské státní církve

V roce 1534 byl panovníkem Dánska, a tedy i v něm integrovaného Norska, zvolen Kristián III. Dánský, hlasitý zastánce reformace, přičemž tento svůj postoj prezentoval v bezprostřední opozici ke katolické církvi (Oftestad, Rasmussen, & Schumacher, 2005: 86). Po jeho usednutí na trůn přišla ekonomická krize, přičemž v této situaci to byla katolická církev, která vlastnila největší majetek v říši. Z důvodu nastalé materiální skutečnosti, a také nad rámec kvůli opozici církve, odpůrkyně reformace, proti autoritě nového krále, Kristián zanedlouho oficiálně přednesl myšlenku změny konfesionální orientace domácí církve a podstoupení reformace. Jedině tak se totiž mohl stát formální hlavou církve a rozhodovat, jak naloží s rozsáhlým církevním majetkem. Proto tedy Kristián v roce 1537 vydal církevní nařízení, kterým ustanovil evangelicko-luteránskou církev v Dánsku jako oficiální státní náboženství s pojmíci se povinností příslušnosti obyvatel k instituci. Tento nově uvalený závazek se vztahoval také na obyvatele politického celku žijící na území dnešního Norska, přičemž v této části říše dostala název Norská státní církev (Maagerø & Simonsen, 2005: 46).³ Kristián takto nabyl vlastnictví o téměř 50 % veškeré půdy v říši, která dříve patřila katolické církvi, a tím tedy zásadně rozšířil bohatství a zejména moc koruny (Eliassen, Sprauten, Krag, & Støa, 1997: 107). V roce 1660 pak Frederik III. Dánský nastolil systém absolutistické monarchie, kterým byla církev integrována pod státní správu, kdežto král se stal do značné míry zákonodárcem a vykonavatelem pravomocí z Boží milosti (Gjønnes et al., 2006: 25). Další zásadní změny v historickém ošetření vztahu státu a politické entity na území dnešního Norska přinesl 17. květen 1814 a schválení první Eidsvollské ústavy (*Eidsvollsgrunnloven*).

Norská ústava a místo církve v ní

Nanejvýš významné státotvorné události předcházela politický akt, při němž skupina norských politiků rozhodla o svolání stavů k zasedání o budoucnosti Norska (Hroch, Kadečková, & Bakke, 2005: 129). Tento okamžik nastal v dubnu 1814,

³ V Dánsku byla církev uvedena jako Dánská státní církev (*Den Danske Kirke*).

když se v norském Eidsvollu sešlo Národní shromáždění politiků různých frakcí, již zde zvolili ústavní výbor, který posléze navrhl Ústavu Norského království, podepsanou 17. května stejného roku. Kristián VIII. Dánský, původně dánský korunní princ, byl potvrzen jako nový král nezávislého norského království a zároveň s tím došlo k ustavení parlamentu (*Stortinget*) a Nejvyššího soudu. Tento krok však přes jeho zásadní symbolický význam nemohl být přetaven v absolutní suverenitu kvůli širšímu mocenskému rozložení napříč tehdejšími evropskými kontinentem. Vzhledem k tomu, že dánská politická elita stála v napoleonských válkách na straně poražených, bylo po Kielském míru z roku 1814 vítěznými mocnostmi rozhodnuto o postoupení jeho části, Norska, vítězné švédské mocnosti. Norsko bylo tedy na závěr tohoto tažení za suverenitou začleněno do personální unie se Švédskem, čímž započala další kapitola dějin nesamostatného norského státu, která trvala následujících 90 let až do roku 1905.

V důsledku těchto velkých politických změn a na základě rozhodnutí nově sestaveného sněmu byla církev integrována do státní struktury a Norsko se stalo evangelicko-luteránským konfesijním státem, respektive v tomto dřívějším nastavení pokračovalo (Stavrum & Wallin, 2014: 25). Postavení církve bylo zřejmé, protože se jí zabývala ihned první část Ústavy (*A. O státní formě a náboženství*), která obsahovala pouze dvě ustanovení.

Ustanovení § 2 Ústavy – tzv. židovský a jezuitský paragraf

Z dnešního pohledu nejkontroverznějším ustanovením Ústavy byl § 2, takzvaný „židovský a jezuitský paragraf“. Podle § 2 Ústavy:

Evangelicko-luteránské náboženství zůstává státním oficiálním náboženstvím. Přistěhovalci, kteří se k tomuto náboženství taktéž hlásí, jsou povinni vychovávat své děti stejným způsobem. Jezuité a řeholní řády jsou zakázány. Židé nemají přístup do království.

Toto v praxi znamenalo, že příslušníci všech tří skupin – jezuité, mnišské řády a židé – byli z Norska vyloučeni a byl jim zamezen i samotný vstup na jeho území. Argumentace pro zákaz vstupu židům byla založena spíše na náboženské, než na politické premise a obecně společensky negativnímu vnímání judaismu (Mendelsohn, 1992: 15). Židé, kteří neodešli dobrovolně byli následně zatčeni, uvězněni, pokutováni a deportováni pryč ze země. I norský Nejvyšší soud prohlásil, že pronájmy, ať už půdy, nebo bytů, židům jsou protiústavní a tím potvrdil § 2 Ústavy (Skullerud, 1971: 76). Zákaz vstupu byl pro židy zrušen až 21. července 1851 (Skullerud, 1971: 79). Jezuité a mnišské řády takové štěstí neměli.

Nejprve se nabízí otázka, proč vůbec byly mnišské řády zakázány, přičemž odpověď není lehké nalézt. Někteří autoři uvádí, že tomu tak bylo snad proto, že jejich zákazem mělo být Norsko chráněno před cizím vlivem, konkrétně papežskou mocí, která se na mnišské řády vztahovala. Spekuluje se také o tom, že tímto bylo zabráněno příchodu jezuitů, kteří mohli přijít do království v přestrojení za obyčejné mnichy a dále uplatňovat svůj vliv (Øksendal, 1968: 27). Nakonec byl zákaz jejich vstupu do říše zrušen v roce 1897 (Andenæs & Willberg, 1983: 18).

V souvislosti s předchozím odstavcem je zřejmé, že jezuité představovali pro království ještě větší nebezpečí než ostatní mnišské řády. Jedním z deklarovaných

důvodů bylo, že měli silný vztah k papeži a katolické církvi, a proto v zájmu politické bezpečnosti a v souvislosti s podezřením z infiltrace nemohli zůstat v Norsku, ve kterém politické elity usilovaly o vytvoření ryze luteránské země. Tento akt vyloučení byl podložen historickou rolí jezuitů v procesu protireformace (Njølstad Slotsvik, 2010: 19) a právě taková pevně zakořeněná asociace legitimizovala důsledné kroky k zamezení vstupu jezuitů do země, přičemž vedla dokonce až k zavedení trestu smrti (1842–1904, § 2 tehdejšího trestního zákoníku). Zákaz vstupu do země pro ně platil téměř 140 let a až druhá světová válka významně změnila přístup k lidským právům, a tedy i ke svobodě náboženského vyznání. Ustanovení Ústavy bylo zrušeno až v roce 1956.

Vztah krále a církve po účinnosti Ústavy a Zákon o disentech

Vztah krále a církve byl rozveden ve vícero ustanoveních Ústavy. Podle § 4 Ústavy musel král vždy vyznávat evangelicko-luterské náboženství a hlásit se k němu, zastávat ho a chránit. Podle § 16 Ústavy král zaštiťoval veškeré veřejné církevní a náboženské obřady, setkání a shromáždění týkající se náboženských záležitostí a dbal, aby učitelé náboženství dodržovali normy pro ně předepsané. Král tedy vystupoval v pozici hlavy církve, jako tomu bylo až donedávna (v podrobnostech viz druhá kapitola pokrývající období posledních osmdesáti let). Je proto zřejmé, že Norská státní církev měla i po roce 1814 pevné postavení ve společnosti a politice a že Ústava vytvořila silný státně-církevní systém (Andenæs & Willberg, 1983: 18).

Neotřesitelná pozice DNK byla však mírně oslabena již Zákonem o disentech z roku 1845, který lidem umožnil vystoupit z Norské státní církve (Wisløff & Aarflot, 1967: 296). Tento zákon byl také prvním výrazným krokem k náboženské svobodě v zemi. Možnosti vystoupit nicméně mnoho osob nevyužilo, protože byl tento krok spojen se společenskými sankcemi, různými povinnostmi a omezením občanských práv. Navíc i přes vystoupení z DNK bylo pro osoby závazné slavit neděle a luteránské svátky. Další nevýhodou bylo, že kněží z jiné než Norské státní církve neměli právo k oddávání snoubenců, a sňatky mezi osobami stojícími mimo církve byly tedy uzavírány pouze jako civilní (§ 6 Zákonu o disentech). Jistou výhodou podle Zákonu mělo být, že byli lidé mimo Norskou státní církev osvobozeni od církevní daně. Toto zakotvující ustanovení bylo ale například v severním Norsku vykládáno tak, že daň museli hradit všichni (Bockman, 1982: 56).

Důležité je také podotknout, že se Zákon o disentech vztahoval pouze na křesťanská společenství, to znamená, že umožňoval katolíkům konat veřejné bohoslužby, ale svoboda se nevztahovala na jiné denominační skupiny, například mormony. I vzhledem k tomuto zákonu tak bylo ironické, že v době jeho účinnosti byl stále zakázán vstup židů do království. Přes tento znatelný nedostatek je možné jej pokládat za první krok, který rozhýbal proces liberalizace náboženské sféry, a pravděpodobně tak také přispěl ke změně Ústavy v roce 1851 a povolení vstupu židům do říše (viz výše). Nicméně z důvodu, že Zákon o disentech neumožnil působení v říši jezuitům a mnišským řádům, nelze o Norsku 19. století stále hovořit jako o nábožensky svobodné či pluralitní zemi.

Církev ve víru druhé světové války

Jako oficiální státní církev hrála DNK významnou roli během okupačních let. Ihned poté, co bylo Norsko do války zavlečeno, bylo zřejmé, že úmyslem okupantů

je nacifikace obyvatelstva. Byla to právě DNK, která představovala jednotící prvek společnosti, a tím jak potenciálně zásadní nástroj k dosažení daného cíle, tak i nejnebezpečnějšího nepřítel pro nacistický režim.

Církev zpočátku jakoukoliv spolupráci s okupanty odmítala. Nakonec se ale vytvořily dvě církevní frakce – první, která byla poplatná okupačnímu režimu, a druhá v opozici vůči okupantům, fungující s podporou většiny obyvatelstva a nezávisle na státu. I přesto, že měla s režimem sympatizující frakce pouze minimální podporu, disponovala finančními prostředky Norské státní církve, která jim připadla ve chvíli, kdy se po předchozím distancování od státu vzdala vzdorující většina taktéž podpory z jeho strany (Sødal, 2021: 126).

V roce 1940 svolal tehdejší biskup z Osla setkání, které vedlo k vytvoření společné ekumenické fronty odporu kněží, tedy nejen kněží z DNK, ale také z dalších svobodných církevních společenství. S pokračující válkou přibývalo událostí, které kněží reflektovali ve svých kázáních (Elstad & Halse, 2021: 230). Prvotní kroky, které církev podnikala, byly součástí první fáze církevního odboje, jež vyvrcholila složením úřadů nejprve biskupů a následně kněží, což tedy fakticky znamenalo odtrhnutí organizace od státu v roce 1942.⁴ Církev tedy během trvání okupace *de facto* z větší části zůstala odtrhnutá od státní správy. Druhá fáze, fáze protestu a tajného odboje, pokračovala celý zbytek války (Sødal, 2021: 127). Na základě neustálého odporu církve bylo přes devadesát kněží zatčeno a uvězněno za svou protistátní činnost, dalším byla zčásti či zcela odebrána penze (Berg, 1999: 148). Kněží, kteří byli zatčeni nebo odstoupili, nahradili kněží sympatizující s režimem a takzvaní kvalifikovaní laici (*kvalifiserte leggmenn*), přičemž stejný proces byl replikován i v nejvyšších patrech církve, tedy v případech biskupských úřadů. Tento znatelný úbytek církevních kádrů kněží, který představoval velkou krizi DNK, byl navíc způsoben také zrušením obou teologických fakult v zemi (Elstad & Halse, 2021: 230; Sødal, 2021: 133). Přes kritický zásah do institucionální struktury však neoficiální část DNK sjednocovala obyvatelstvo proti okupantům po celý zbytek války, přesně jak se od počátku obávali. Její organizace v revidované podobě byla obnovena až po jejím skončení, o čemž pojednává následující kapitola.

Nová kapitola historie – nová církev

Novodobá historie Norské státní církve se začala psát od roku 1945, po konci druhé světové války. Za posledních osmdesát let náboženský vývoj nezaostává za překotnými společenskými změnami a po téměř 500 letech existence DNK dochází k jejímu odloučení od státu. Během této doby došlo k zásadním společenským, ekonomickým a kulturním změnám, jmenovitě se zvýšil počet obyvatel Norska ze 3,1 na 5,4 milionu, ekonomika se přeorientovala ze zemědělství na těžbu ropy, proběhla urbanizace a obrovský rozmach kultury a kvality života. Náboženská realita se přerodila postupně až do podoby současné norské společnosti a jejího širokého pluralismu souvisejícího s migrací a konsekventním příchodem nových náboženských směrů a vyznání do Norska. Nastala zcela nová éra pro Norsko i Norskou státní církev.

⁴ Do konce roku 1942 postupně odstoupilo 645 z 699 kněží, kteří v Norsku zbyli po zatčení devadesáti kněží (Oftestad, Rasmussen, & Schumacher, 2005: 276). Kromě kněží bylo zatčeno i přes 1000 učitelů.

Poválečná obnova církve a společnosti

Po konci války bylo v první řadě nutné se vypořádat se společenskými následky okupace. Mezi třiceti sedmi osobami, které byly odsouzeny k trestu smrti, byl i válečný ministr církve a školství Ragnar Skancke. Odsouzení „pouze“ k trestu nepodmíněného odnětí svobody byli biskupové působící během okupace, a to ihned poté, co bývalí biskupové nabyli zpět svůj úřad. Kněží sympatizující s režimem ztratili právo výkonu bohoslužby nebo byli taktéž odsouzeny k trestu odnětí svobody (Elstad & Halse, 2021: 236).⁵ Po takovém personálním očistném procesu se církev konečně mohla soustředit na obnovu svého náboženského společenství. V souvislosti s nastalými společenskými proměnami se však vyskytlo při úsilí o rekonstrukci církevní pozice v norské společnosti hned několik problematických skutečností spojených s rodícími se výrazy specifické sekularity.

S koncem války opadl zájem o náboženskou realizaci a zejména o bohoslužby, kdy podle statistického průzkumu z roku 1956 chodilo v neděli na mši pouze 2,7 % obyvatel, a to i přes to, že členem DNK bylo 96 % obyvatel. Dále církev nesouhlasila s politickým směrem, kterým se Norsko ubíralo, vedoucím ke stále robustnějšímu sociálnímu státu. Dle vrcholných představitelů DNK směřovala tato ideologie k absolutní kontrole všech oblastí života obyvatel, a náležely jí tedy tendence k nastolení totalitního režimu (Elstad & Halse, 2021: 239). Předchozí studie, jež braly ospravedlnění politické kritiky představitelů za bernou minci, tvrdily, že právě tato obava z hrozícího totalitarismu sociálního státu byla hlavním důvodem, proč se začala církev více angažovat i ve sféře stranické politiky skrze stranu *Kristelig Folkeparti* (KřP) (Oftestad, Rasmussen, & Schumacher, 2005: 282). Kromě obvyklého vysvětlení politické horlivosti mnohých křesťanských církví napříč Evropou a Spojenými státy, jež pomoci vyvolávání obrazů rudé ateistické hrozby konfrontovaly sociálnědemokratické či socialistické tendence pomoci propagace křesťanské korporativistické či integralistické sociální alternativy, je možné obdobnou reakci chápat také jako jisté vnitřní uvědomění výše načrtnutého sociálního mechanismu sekularizace. Církev se tedy v rámci partikulárního pozorování trendů ve svém středu obávala dalšího odlivu věřících, kteří se obraceli, spíše než na svoje duchovní zajištění, k vidině státně garantovaného zajištění materiálního. Právě podobné obavy ze sekulární administrativy, která čím dál expanzivněji zajišťuje sociální zabezpečení, se ukázaly být v mnoha ohledech oprávněné. Tento vývoj však nezasáhl pouze do sociální úrovně skomírající náboženské praxe, ale měl svou odezvu také ve sféře institucí a činitelů, kteří udržují jejich hegemonii v určitém státním zřízení. Přesněji, stát již nespoluupracoval s církví natolik úzce, ale svou podporu omezil na proklamaci vzájemnosti legitimizujících hodnot, které mají nadále sjednocovat společnost, tedy na sdílený závazek k demokracii, rovnosti a prosperitě pro všechny (Sødal, 2021: 165). Církev poprvé v historii neplnila roli tmelu společnosti.

Po konci války v roce 1945 byla konečně struktura náboženské instituce upravena skrze Zákon o uspořádání Norské církve (*Lov om Den norske kirke ordning*, 1953, účinný až do roku 1997). Ten nicméně není pro tuto práci zajímavý tím, jakou strukturu církve zakotvil, ale spíše podmínkami, které stanovil pro členství v ní a které byly formulované v obsáhlém ustanovení § 2 Zákona.

⁵ Z důvodu nedostatku kněží jim bylo toto právo navráceno v padesátých letech a poslední odsouzený k trestu odnětí svobody byl propuštěn na svobodu v roce 1953 (Elstad & Halse, 2021: 236).

První podmínkou bylo bydliště v Norsku nebo norské občanství. Pokud se dítě narodilo sezdanému páru, bylo považováno za příslušníka církve od narození, přičemž postačovalo, aby jeden z manželů byl členem DNK. V případě nesezdaného páru musela být matka dítěte členem DNK, ale pokud měl otec částečnou rodičovskou zodpovědnost za dítě a byl členem DNK, dítě členství nabylo taktéž. Nutnou podmínkou byl křest dítěte do jeho osmnácti let. Členství mohlo být zrušeno nahlášením na církevní matrice do dovršení patnácti let věku dítěte.

Církev si formulací ustanovení o vzniku členství pojistila, že drtivá většina narozených dětí byla členem církve, jelikož alespoň jeden z rodičů příslušníkem DNK ve většině případů (téměř vždy) byl. V návaznosti bych chtěla upozornit na to, že skrze textaci Zákona dítě církvi vlastně náleželo („*tilhørige*“) až do věku osmnácti let (i nepokřtěné děti). Tato forma „vlastnictví“ dětí byla zrušena až v roce 2020 (viz dále), a právě z důvodu přetrvávající účinnosti ustanovení o členství tedy bylo až do 80. let 20. století členem církve 96 % obyvatelstva, přičemž 90 % bylo následně konfirmováno a 85 % sňatků bylo uzavřeno církevně (Sødal, 2021: 154).

Otázka náboženské svobody

Počínaje koncem války byla v plném proudu debata o náboženské svobodě. Již výše bylo uvedeno, že změnou ústavy z roku 1956 byl zrušen zákaz vstupu jezuitů do říše. V textaci Ústavy ale stále zůstala povinnost členů DNK vychovávat svoje děti v souladu s jejími hodnotami. Přesto se však dříve ústavně zakotvená dominance církve na poli náboženské praxe, ale také v mnoha sférách lidské činnosti, a zejména na poli výchovy a edukace, začala otřásat v základech, když se stále silnější prosazovaly politické tlaky na aplikaci principů ideově neutrálního státu, které vyvrcholily změnou Ústavy z roku 1964, prostřednictvím níž byla zavedena náboženská svoboda pro všechny.

Změny Ústavy byly následovány přijetím Zákona o náboženských společenstvích a dalších záležitostech v roce 1969, který rušil nové znění Zákona o disentech z roku 1891 (ten mj. umožňoval sňatky kněžími jiných církví). Až tento zásah zavedl opravdovou náboženskou svobodu a poskytl podrobnosti k působení dalších náboženských uskupení vedle DNK. Zákon tedy na první pohled přinesl kromě svobody náboženského vyznání i oficiální uznání veškerých společenství a jejich zrovnoprávnění s DNK. Po bližším prozkoumání, které bude předmětem následujících částí, lze ale podotknout, že plná rovnoprávnost náboženských společenství dodnes tak úplně neplatí.

Proces oddělení církve od státu

Církev vždy své silné postavení odvozovala od Ústavy, konkrétně z § 2, který ji uváděl jako oficiální státní náboženství. Tento závěr dostal první trhlinu v roce 1983 s rozhodnutím Nejvyššího soudu, který ve svém výnosu potvrdil, že je nepřijatelné, aby ustanovení Ústavy o státním náboženství (tzn. § 2 Ústavy) stavělo bariéry způsobu, jakým může zákonodárce regulovat životy občanů. Zdůraznil, že § 2 a § 4 Ústavy mají význam zejména pro oblast právní úpravy, která se přímo vztahuje na DNK. Toto rozhodnutí je zcela přelomové, protože *de iure* odděluje církev, resp. její činnost, od běžné vrchnostenské činnosti státu. Od této doby se tedy zákonodárství nepřizpůsobovalo církevnímu paragrafu, ale církev se v rozhodnutích svých orgánů přizpůsobovala zákonodárství *Stortingu*.

Není ale možné konstatovat, že ustanovení sekularity v institucionální sféře probíhalo z popudu jednoho nebo druhého subjektu, spíše zde byly tendence k reformě vzájemného vztahu, přesněji k větší odluce církevních i státních představitelů. Formálně se na uvolnění vztahů dohodly politické strany *Stortingu* 10. dubna 2008, když uzavřely s církevními představiteli dohodu o budoucím uspořádání vztahů mezi státem a církví (Lovdata.no, 2023). V této dohodě se shodly na následujících několika bodech, ke kterým měly další kroky směřovat:

- Biskupy a probošty budou jmenovat církevní orgány namísto krále;
- DNK bude mít speciální postavení v rámci Ústavy a zachová se nikoli jako státní, ale jako lidová církev (*folkekirke*);⁶
- stát bude dále hradit platy osobám ve vysvěcených pozicích, které jsou nadále považovány za státní úředníky;
- církevní administrativa bude stále spadat pod státní administrativu;
- král musí být členem DNK.

Prakticky byly tyto změny promítnuty do Ústavy v roce 2012 změnou několik ustanovení. Nejdůležitější jsou však § 2 zaměřený na všeobecné hodnoty ve společnosti a § 16 Ústavy, který definuje postavení církve ve společnosti dle původní dohody stran. Dle § 2 Ústavy:

Základními hodnotami zůstává naše křesťanské a humanistické dědictví. Tato ústava bude chránit demokracii, právní stát a lidská práva.

Dle § 16 Ústavy:

Všichni obyvatelé státu mají svobodu náboženského vyznání. Norská církev, evangelicko-luteránská církev, zůstává lidovou církví Norska a jako taková je podporována státem. Podrobnější ustanovení o organizaci církve jsou stanovena zákonem. Veškerá náboženská a duchovní společenství jsou podporována na rovnoprávném základu.

Z citovaných ustanovení a výše uvedeného je zřejmé, že norský stát svůj vztah s církví zcela nepřerušil a DNK byla na základě § 16 Ústavy ustanovena do nadřazeného postavení vůči ostatním náboženským společenstvím. Tento argument taktéž podporuje obligatorní příslušnost krále k DNK (§ 4) (Lovdata.no, 2007), přestože král již není hlavou církve, stále je povinen být její řadový příslušník.

Další skutečností, která nasvědčuje k nedokončenému vyrovnání náboženské krajiny, je silný vztah mezi státem a DNK, jenž jde proti náboženské svobodě garantované na transnacionální úrovni zněním Mezinárodního paktu o občanských a politických právech OSN, za což bylo také Norsko ze strany OSN kritizováno.

⁶ Norský akademický slovník (NAOB) definuje *folkekirke* jako denominaci s vysokou mírou lidové podpory, která však nemusí být nutně státní církví, na rozdíl od svobodné církve (*frikirke*, ta je od státu vždy zcela oddělená). Pojem národní církve má více významů. Jedním z nich je, že se jedná o spojení společenství víry se společným výchozím bodem učení a zároveň je společenství otevřeno pro všechny, i pro ty, co se od základního učení odchyľují (Sødal, 2021: 175).

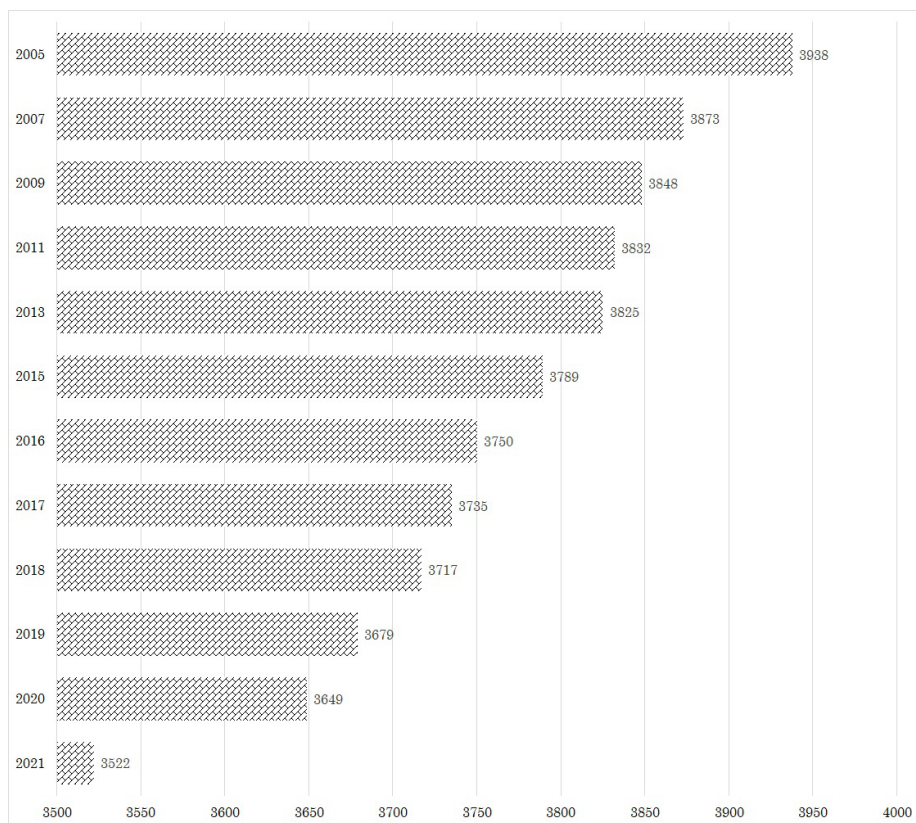
I po změně Ústavy v roce 2012 a její následné modernizaci v roce 2014 tedy diskuse o sekularitě institucí neutichla.

Změny se Zákonem o náboženských společenstvích

V roce 2017 byla tato náboženská instituce změnou Zákona o uspořádání Norské církve přeměněna z jakési hybridní formace na pomezí veřejnoprávní organizace a soukromé právnické osoby na entitu, jež nabyla status od státu oddělené právnické osoby. Formální transformace tohoto typu však znamenala také přímé materiální důsledky pro církve, když kněží ztratili pozici státních zaměstnanců (Lovdata.no, 2016). Na posledním církevním sněmu v září 2022 byla zaměstnavatelem kněžského sboru určena právnická osoba s názvem *Den norske kirke*, Norská církev. Přestože finance nadále k tomuto účelu plynuly ze státních prostředků jako v případě dalších náboženských společenství dle Zákona o náboženských společenstvích, administrativa mezd nyní byla přenesena pod organizaci samotné církve. Tento zákon vznikl v reakci na kritiku zákona předcházejícího a měl za cíl podpořit a vyjasnit pozici veškerých náboženských společenství v Norsku, včetně DNK, a tedy i upřesnit povahu sekularity v norské společnosti homogenizací funkčních vztahů státu k jednotné kategorii náboženských organizací. Současně byl uveden v účinnost i církevní řád pro DNK, který určité ustanovení upřesňuje.

Zákon zrušil veškerou předchozí právní úpravu, která se vztahovala pouze k DNK, zejména k zákonu z roku 1996, přičemž cílem ustanovení Zákona o náboženských společenstvích je nastolit rovnost veškerých náboženských společenství v Norsku, což se však vzhledem k přetrvávajícímu nadřazenému postavení církve, popsaném výše, zcela nepovedlo. Na základě něj došlo také ke zrušení kontroverzního ustanovení o „vlastnictví“ dětí církví, jehož problematická povaha byla již diskutována výše v podkapitole *Poválečná obnova církve a společnosti*. Členství v DNK je dnes nabyto po naplnění podmínky křtu a bydliště v Norsku nebo norského občanství. Děti jsou tedy členy od narození pouze pokud jsou oba dva jeho rodiče také členy. Navíc upravený Zákon nově změnil terminologii, ve které nyní děti už církvi doslovně nepatří („*tilhøre*“, v překl. „patřit“ bylo z textu odstraněno srov. § 4 Zákona). Spolu s těmito úpravami do církve přišla také digitalizace, veškeré křty, konfirmace, svatby a pohřby jsou nově zapisovány do online církevního registru, přičemž je možné se z církve také online odhlásit (§ 17 Zákona). Online církevní registr má své počátky v roce 1998, kdy bylo zhodnoceno, že registrace členů v jednotlivých farnostech do matričních knih není dostatečná.

S registrem byla ale spojena spousta problémů (Stortinget, 2006), protože byl vytvořen jako kopie registru obyvatel s tím, že z něj byly vymazáni přistěhovalci (presumováno nesplnění podmínek občanství) a děti či vnuci přistěhovalců. Tento generalizační akt způsobil pozdvižení především v momentě, kdy byl vymazán z členského seznamu dokonce také král Harald, jako potomek „přistěhovalců“. Naopak mnoho lidí zůstalo v registru zapsáno na základě domněnky členství, i když pokřtěni nebyli (Human-Etisk forbund, 2019). Až v roce 2015 byl vytvořen online přístup do registru pro všechny obyvatele, kteří se od této chvíle mohli z církve jednoduše odhlásit. Právě také jistě z důvodu zjednodušení procesu oficiálního opuštění od té doby konstantě klesá počet registrovaných věřících.



Pic. 1. *Vývoj počtu členů Norské církve, Statistisk sentralbyrå*

Ženy v církvi

Postavení žen ve společnosti bylo diskutováno od druhé poloviny 19. století. První plody úsilí o změnu v této oblasti dozrály společně se zavedením parlamentarismu v roce 1884, když byla ženám udělena možnost vyučovat na univerzitách a následkem tohoto prvního kroku v roce 1891 započala diskuse o jejich vstupu do dalších úřadů. Problematické ale bylo, že nesplňovaly podmínky pro úředníky na základě Ústavy, v první řadě neměly status občana. Až v roce 1901 na základě změny Ústavy a skrze zákon bylo ženám dovoleno stát se úředníky (s výjimkou členů státní rady nebo církevních hodnostářů) (Myren & Stenvaag, 2011: 132). I přes značný postup v emancipačních snahách, který jim zajistil v roce 1913 všeobecné volební právo, možnost stát se soudkyněmi, členy městských rad nebo univerzitními profesory, přístup k církevním úřadům jim byl stále odpírán (Oftestad, Rasmussen, & Schumacher, 2005: 300–301).

V roce 1938 sice vešel v účinnost nový zákon o kněžských úřadech, který ženám kněžskou službu povoloval, ale bylo to pod podmínkou souhlasu náboženského společenství, v jehož rámci chtěla žena působit. Tento zákon byl přijat jako politická

reakce na nespokojená hnutí žen a v rámci principu rovnosti mezi pohlavími z popudu *Arbeiderpartiet*.⁷ V DNK tento souhlas musel *de facto* dát biskup, k čemuž dalších téměř dvacet let nedošlo (Sødal, 2021: 98).⁸

První žena ukončila vysokoškolské vzdělání v oboru teologie (res. složila teologickou úřednickou zkoušku) již v roce 1899. Rovnocenných práv se ale ženám dostalo až v roce 1956, kdy *Stortinget* zákonem zrušil právo výhrady společenství k jmenování žen do kněžského stavu.⁹ První žena, Ingrid Bjerksås, byla poté do kněžského úřadu v rámci DNK uvedena v roce 1961 a reprezentovala pro mnohé symbol ženské emancipace (Oftestad, Rasmussen, & Schumacher, 2005: 300–301). Ingrid se obecně setkávala s nepochopením. To se ale změnilo poté, co se uchýlila i se svým manželem na sever Norska, na ostrov Senja, kde byla vřele přijata místními obyvateli (Myren & Stenvaag, 2011: 101).

Idea rovnoprávnosti mezi pohlavími za všech okolností byla z právního hlediska realizována až v roce 1978 Zákonem o rovnosti pohlaví, z jehož pohledu měly ženy stejné příležitosti k výkonu veškerých povolání jako muži (§ 1 Zákona). Brzy se ženy začaly v pozici kněží prosazovat, přičemž došlo také k výraznému nárůstu jejich počtu až do současných hodnot, jež přisuzují ženským kněžím až třetinový podíl.

	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Podíl ženských kněží [%]	12	14	15	17	19	23	26	28
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podíl ženských kněží [%]	30	28	32	32	33	33	29	32

Fig. 2. Vývoj podílu žen v pozici kněží v Norsku, *årsrapporten DNK*

Ženy však usilovaly také o zastoupení v rámci biskupského úřadu, k čemuž došlo o více než třicet let později. První biskupkou DNK se stala Rosemarie Køhn v roce 1993 (Sødal, 2021: 194). Další žena byla jako biskupka jmenována až o deset let později, v roce 2003, třetí v roce 2005. V současnosti je v rámci Norské církve dvanáct biskupů, z nichž je sedm žen, přičemž poslední žena byla do úřadu jmenována 16. dubna 2023 (Kirke.no, 2021).

Prosazení žen v oblasti církve tedy bylo velmi složité i přesto, že jim bylo v Norsku přiznáno volební právo jako jedněm z prvních na světě. Za šedesát let, které uplynuly od vysvěcení první ženy na kněze, se nicméně změnilo mnohé a přístup k ženám v církvi se obrací spíše v jejich prospěch. Vývoj byl pravděpodobně také ovlivněn vstupem žen na trh práce a zásadními změnami v období od 70. let, kterým se věnuje další podkapitola.

⁷ V doslovném překladu „Strana pracujících“ je tradičně nejsilnější politickou stranou v Norsku.

⁸ V Dánsku byly první tři ženy vysvěceny na kněze v roce 1948 a ve Švédsku byl přístup ke kněžské službě pro ženy umožněn v roce 1958. V Norsku měla jako první ženskou metodistická církev již v roce 1954. (Myren & Stenvaag, 2011: 36).

⁹ Ke zrušení výjimky došlo zejména z důvodu přistoupení k Úmluvě OSN o politických právech žen 1953.

Otázka zákona povolujícího interrupce

Vedle problematiky vstupu žen do kněžských úřadů se lze zaměřit na další zásadní otázku, a to legalizaci interrupce, která se dostala výrazněji do popředí veřejné sféry až v poválečném období a k jejímž utlumení došlo v roce 1960 přijetím zákona o umělém přerušení těhotenství v určitých případech. Podmínky, za kterých byla interrupce možná, byly zejména medicínského rázu (dědičná choroba, ohrožení života ženy atp.) nebo v důsledku znásilnění (Schrupf, 1984: 42–45). Možnost ženy svobodně se rozhodnout o přerušení těhotenství bez souhlasu lékaře byla dostupná až od roku 1978, s přijetím Zákonu o umělém přerušení těhotenství. DNK ale nadále považovala provedení interrupce za vraždu, a proto se tento legislativní krok protivíci se morálním, společenským normám církve stal, jako tomu bylo i v jiných zemích, výrazným bodem pnutí při úsilí vybudovat harmonický řád sekularity vymezující náboženskou a nenáboženskou sféru. Tento tlak byl navíc v norském kontextu, na rozdíl od jiných institucionálních uspořádání, problematizován § 2 Ústavy, který zajišťoval autoritu církve při tvorbě zákonů. S odkazem na výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu ale protesty církevních představitelů v posledku neměly přímou váhu pro zpochybnění zákonné úpravy, jelikož problematika interrupce měla spadat do „běžného“ zákonodárství mimo církevní doménu.

Soužití partnerů, manželství a stejnopohlavní páry

Až v roce 1972 byl dekriminalizován do té doby trestný čin nesezdaného soužití, pohlavní styk mezi muži a kvůli znění původního zákona regulujícího stejným dechem vztahy mezi lidmi a zvířaty také sex se zvířaty. Následný vývoj týkající se této oblasti již šel rychle vpřed s uzákoněním registrovaného partnerství pro stejnopohlavní páry v roce 1993, přičemž partnerství bylo postaveno na roveň manželství. Poslední krok k zrovnoprávnění sexuálních minorit přišel v roce 2009, kdy došlo oficiálně k plné legalizaci manželství pro stejnopohlavní páry.

Biskupský sněm v roce 1995 měl nicméně odlišný názor, který však kvůli výše zmíněnému ujasnění pravomocí Ústavním soudem mohl omezit pouze na regulaci nesezdaného soužití kněží v DNK. V protokolu ze sněmu zdůraznil, že představitelé církve nesmí svým životem svědčit proti manželství jako dobrému Božímu uspořádání, a proto s tímto jejich závazkem není slučitelné, aby žili ve vztahu mimo instituci manželství (Kirke.no, 1995). Tato rétorika byla oslabena od roku 2009, kdy se DNK poprvé oficiálně postavila pozitivně k soužití nesezdaných párů i v případě výkonu kněžského povolání jedním z partnerů (Sødal, 2021: 197).

Také ohledně otázky stejnopohlavních manželství probíhala v DNK dlouhodobá debata již od 70. let. Církev se i po dekriminalizaci homosexuality v roce 1973 k věci stavěla odmítavě, ale překvapivě zdůrazňovala, že společnost by neměla stigmatizovat sexuální minority (Kirke.no, 2022). V roce 1995 na církevním sněmu nicméně odhlasovala nesouhlas se zaměstnáváním homosexuálů v jakékoliv pozici v církvi (Sødal, 2021: 199). Tento interní předpis byl v roce 1997 později upřesněn omezením jeho působnosti, když podle něj v homosexuálním soužití nemohl být pouze ten, kdo zastává funkce v církvi, pro které je potřeba vysvěcení (kněz, jáhen ani katecheta). V DNK ale byly i hlasy liberálních kněží a biskupů volající po změně přístupu. Vše změnila až první norská biskupka, která v roce 1999 opětovně vysvětila do pozice kněze ženu, jež byla z výkonu povolání kněze odvolána z důvodu

uzavření registrovaného partnerství (Oftestad, Rasmussen, & Schumacher, 2005: 308). Tento krok byl zcela přelomový pro další vývoj a biskupové se na základě rozhodnutí církevního sněmu z roku 2007 smějí rozhodovat o vysvěcování kněží s homosexuální orientací dle svého nejlepšího vědomí a svědomí.

Po uzákonění manželství pro stejnopohlavní páry v roce 2009 ale DNK stále nemohla páry oficiálně oddávat. Neměla totiž danou liturgii, respektive rituální manuál aplikovatelný pro případ manželství stejnopohlavních párů, který by mohl být změněn či vytvořen obecně bez deliberace církevního sněmu. K vytvoření liturgie nakonec opravdu došlo, a to až přijetím rozhodnutí na církevním sněmu dne 30. ledna 2017. Od 1. února 2017 se textace liturgie změnila na genderově neutrální znění, které tvrdí, že manželství je uzavřeno veřejným slibem dvou osob bez ohledu na jejich pohlaví, že spolu budou žít v manželství. Kněz ale není povinen obřad provést, pokud s ním osobně nesouhlasí a do dnešní doby přijalo tuto novou liturgii asi 75 % všech farností (Sødal, 2021: 199). Otázka tedy není ještě zcela vyřešena a schválena na celostátní úrovni, avšak většina kněží i věřících s manželstvím pro všechny souhlasí a oba dva názorové proudy fungují vedle sebe.

Závěr

Tento příspěvek byl rozdělen do dvou kapitol. První z nich se zabývala historickým obdobím od ustavení DNK v Norsku do konce druhé světové války. Norská státní církev dříve sloužila v první řadě jako mocenský prostředek umožňující sjednocení obyvatelstva a území již od prvních křesťanských králů. Církev byla vždy přítomna u nejdůležitějších milníků norské historie, ale její postavení se postupně měnilo. Nakonec začala totiž svoji mocí zastíňovat panovníka, což vedlo až k reformaci.

Reformace na první pohled v Norsku mnohé nezměnila a církev dále koexistovala se státem, avšak v jejím čele nově stanul král, jenž nahradil papeže a který měl zákonodárnou a rozhodovací moc pevně ve svých rukou. Po téměř 550 letech od prvních křesťanských králů tedy došlo k zásadní náboženské změně, a tím i proměně politické situace v té době politicky nestabilní dánsko-norské unie. Tento krok nicméně zjevně vedl k politické stabilizaci v Norsku, což se projevilo i na Ústavě z roku 1814, kde dostala Norská státní církev poměrně výrazný prostor.

Další dynamický vývoj související s liberalizací společnosti, postupně rozšiřovanou náboženskou svobodou a znovunalézáním norské kultury vyvrcholil na přelomu 19. a 20. století církevním rozkolem mezi jejími liberálními a konzervativními představiteli. Církevní spor se utišil až v počátcích druhé světové války, která zcela paradoxně vedla k nenásilnému upevnění moci církve, jelikož církev opět představovala sjednocující prvek v boji proti společnému nepříteli. Po válce vstupuje Norská státní církev do nové éry související s její obnovou od základu a nastolením nových pravidel mezi ní a státem.

Druhá kapitola příspěvku analyzovala období od konce druhé světové války, tedy od roku 1945 až po současnost, a utváří jádro článku. V tomto období kráčet vývoj církve ruku v ruce s vývojem společenským, přičemž se jedná o zcela zásadní období pro náboženskou instituci i společnost. Již od počátku bylo zřetelné oslabení církevního vlivu a přenastavení hodnot ve společnosti. Na odklon od duchovních hodnot a příklon k hodnotám světským, jako je blahobyt a materiální zabezpečení jedince, byl kladen ještě větší důraz po nálezů a počátku těžby ropy v 70. letech. Z důvodu, že DNK nesouhlasila s některými prvky vývoje společenských norem

utvářejícího nový norský model sekularity, postupně sama přistoupila k akceptaci větší vzdálenosti mezi jejími institucionálními strukturami a státem, na čemž začala od roku 2008 pracovat ve spolupráci se *Stortingem*. Oddělení náboženské a nenáboženské sféry z pohledu funkcionální administrativy státu a církve bylo z velké části dokončeno v roce 2012 skrze změnu Ústavy, která DNK do té doby přiznávala dominantní postavení mezi náboženskými společnostmi.

V tomto příspěvku jsem si stanovila několik cílů, jichž jsem chtěla zpracováním dosáhnout, včetně zodpovězení v úvodu položených otázek. První otázka, kterou jsem si v úvodu stanovila jako stěžejní, byla, zda je Norsko sekulárním státem. Na základě výše uvedené teoretické definice sekularity a propletení obou sfér, zejména v souvislosti s referenčními problémy představenými v poslední podkapitole, mohu odpovědět, že tomu tak není. Norsko se sice jako sekulární stát prezentuje, avšak legislativní vývoj ještě nedosáhl dostatečné diferenciaci sfér, aby bylo možné k tomuto závěru dojít. Výrazem tohoto stavu, jenž propůjčuje symbolickou legitimitu argumentům o specifickém nároku k výsadnímu právu na úpravu společenských norem, je již současné znění Ústavy, které nastavuje základní hodnoty společnosti a vedle svobody a demokracie ustanovuje Norskou církev jako církev lidovou. Její nadřazené postavení nad ostatními náboženskými společenstvími silně naznačuje zejména § 16 Ústavy.

Tento závěr odpovídá i na druhou otázku týkající se pozice Norské církve mezi ostatními náboženskými společenstvími v Norsku. Její zmínka v Ústavě, povinná příslušnost krále k ní a také uvedení specifické kategorie pro tuto dominantní instituci v Zákoně o náboženských společenstvích prezentuje její privilegovanost. Ostatně k obdobnému závěru došel i Výbor lidských práv OSN.

Třetí otázka položená v úvodu se týká hodnocení, zda došlo ke splnění veškerých předpokladů pro náboženskou svobodu v Norsku. Náboženská svoboda je opět garantována jak Ústavou (§ 16), tak Zákonem o náboženských společenstvích. Vzhledem k náboženskému pluralismu je zřejmé, že v Norsku svoboda vyznávat jakékoli náboženství, nebo také žádné, určitě garantována je, a to pro všechny osoby krom jedné – krále. Král musí být povinně příslušníkem Norské církve.

Příspěvek uvedl jak historický, tak současný koncept vývoje vztahu Norské církve a státu, kdy je jasně zřetelná změna jejího postavení v podobě oslabení její pozice ve společnosti. I přesto, že představená argumentace byla dovršena závěrem, že Norsko není v tuto chvíli sekulárním státem, je možné, že se situace brzy změní. Hegemonie budovaná Norskou církví po staletí byla během osmdesáti let kompletně přetvořena a další změny jsou na cestě. Na celospolečenské úrovni dochází k transformacím, které si ještě před několika desetiletími nedokázal téměř nikdo ani představit. S postupující liberalizací společnosti, která je v Norsku více zřetelná než v České republice, existuje velká pravděpodobnost, že nastanou další změny Ústavy, které z ní postupně zmínku o církvi úplně vyřadí, což bude znamenat plnou sekularizaci norských státních a zákonných struktur. Na naplnění tohoto závěru ale bude nutné ještě několik desetiletí počkat.

Seznam použité literatury

Andenæs, M. & Willberg, I. (1983). *Grunnloven. Kommentarutgave*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Astås, R. (1967). *Kirkehistorie*. Oslo: Fabritius og sønners forlag.
- Berg, P. A. (1999). *Kirke i krig. Den norske kyrkje under 2. verdenskrig 1940-45*. Oslo: Genesis Forlag.
- Bøckman, P. W. (1982). *Religionsfrihet og toleranse i norsk samfunn og skole*. Trondheim: Tapir.
- Eliassen, J., Sprauten, K., Krag, C., & Støa, S. (1997). *Spor i tid. Norge før 1850*. Oslo: H. Aschehoug.
- Elstad, H. & Halse, P. (2021). *Norsk kristendomshistorie*. Oslo: Samlaget.
- Gjønnes, K. et al (2006). *Staten og Den norske kirke*. Oslo: Departements servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Gifford, P. (2019). *The Plight of Western Religion: The Eclipse of the Other-Worldly*. New York: Oxford University Press.
- Hroch, M., Kadečková, H., & Bakke, E. (2005). *Dějiny Norska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Human-Etisk Forbund. (2019). *Den utrolige historien om kirkens medlemsregister*. Nalezeno [5.10.2023] na <https://www.human.no/kampanjer/den-utrolige-historien-om-kirkens-medlemsregister>.
- Kirke.no. (1995). *Bispemotet 28.09.1995 – 04.10.1995*. Nalezeno [5.10.2023] na <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/bispemotet/om-oss/dokumenter/Protokoller/bispemotet-28.09.1995--04.10.1995-oslo>.
- Kirke.no. (2021). *60 år med kvinner i prestedtjenesten*. Nalezeno [5.10.2023] na <https://www.kirken.no/nb-NO/bispedommer/Hamar/biskopen/prekener-og-appeller/60%20ar%20med%20kvinner%20i%20prestedtjenesten/>.
- Kirke.no. (2022). *Historie av LHBT i Den norske kirke*. Nalezeno [5.10.2023] na <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/diakoni-og-samfunnsansvar/lhbt-i-den-norske-kirke/historie/>.
- Lovdata.no. (2007) *Grunnlovsforslag 20 (2007–2008)*. Nalezeno [5.10.2023] na <https://lovdata.no/pro/#document/GLFOR/forarbeid/dok12-20-200708?searchResultContext=1314&rowNumber=1&totalHits=88>.
- Lovdata.no. (2013). *100 år med allmenn stemmerett for kvinner – ekteskap mv*. Nalezeno [5.10.2023] na https://lovdata.no/artikkel/100_ar_med_allmenn_stemmerett_for_kvinner_ekteskap_mv_11220.
- Lovdata.no. (2016). *Prop. 55 L (2015–2016)*. Nalezeno [5.10.2023] na <https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/prop-55-l-201516?searchResultContext=1485&rowNumber=1&totalHits=1183>.
- Lovdata.no. (2023) *Innst.233 S (2011–2012)*. Nalezeno [5.10.2023] na: <https://lovdata.no/pro/#document/INNST/forarbeid/inns-233-s-201112>.
- Maagerø, E. & Simonsen, B. (2005). *Norway Society and Culture*. Kristiansand: Portal Books.
- Mendelsohn, O. (1992). *Jødene i Norge. Historien om en minoritet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Myren, B. K. & Stenvaag, H. (2011). *Hun våget å gå foran: Ingrid Bjerkaas og kvinners prestedtjeneste i Norge*. Oslo: Verbum.
- Njølstad Slotsvik, T. (2010). *Katolikker i Norge 1905–1930 En minoritet i nasjonalstatens tid*. Oslo: HL-senteret for studier av Holocaust og livssynsminoriteter.
- Norris, P. & Inglehart, R. (2011). *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oftestad, B. T., Rasmussen, T., Schumacher, J. (2005). *Norsk kirkehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øksendal, A. (1968). *Jesuitterparagrafens historie*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Schrumpf, E. (1984). *Abortsakens historie*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Skullerud, A. (1971). *Bonde opposisjonen og religions friheten i 1840 årene*. Gjøvik: Universitetsforlaget.

- Sødal, H. K. (2021). *Norsk kristendomshistorie 1800–2020*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Stavrum, L. & Wallin, H. (2014). *Den norske Grunnlovens trosfundament*. Stavanger: Hertervig Akademisk.
- Stortinget. (2006). *Skriftelege spørsmål fra Ola T. Lånke (KrF) til kultur- og kirkeministeren*. Nalezeno [5.10.2023] na <https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/skriftelege-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal?qid=34674>.
- Wisløff, C. F. & Aarlof, A. (1967). *Norsk kirkehistorie 2*. Oslo: Lutherstiftelsen.
- Wohlrab-Sahra, M. & Burchard, M. (2012). Multiple Secularities: Toward a Cultural Sociology of Secular Modernities. *Comparative Sociology*, 11, pp. 875–909.

Seznam vyobrazení

- Pic. 1. *Vývoj počtu členů Norské církve, Statistisk sentralbyrå*. Vizualizace: Michaela Trtková. Dostupné na <https://www.ssb.no/en/kultur-og-fritid/religion-og-livssyn/statistik/ten-norske-kirke>.
- Pic. 2. *Vývoj podílu žen v pozici kněží v Norsku, årsrapporten DNK*. Vizualizace: Michaela Trtková. In Myren, B. K. & Stenvaag, H. (2011). *Hun våget å gå foran: Ingrid Bjerkås og kvinners prestetjeneste i Norge* (p. 302). Oslo: Verbum.